

פרשת תולדות השורשים

202

"וַיֹּאמֶר ה' לֵאמֹר הִנֵּה שְׁנֵי גֵוִים בְּכַתְּפֶיךָ יִשְׁנִי לְאֵמִים מִמֶּנִּי וְיִפְרְדּוּ וְלֹאֵם מִלֵּאֵם
וְאֶמְנִי וְרֵב יַעֲבֹד צִעִיר" (כז, כג)

"גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא
צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים". (רש"י)

(1)

6 לוי

צריך ביאור, מה היה קשה לרבקה עד שאמרה (פסוק כג) "אם כן למה זה
אנוכי", ומה הניח את דעתה בכך שהשיבו לה בעניין רבי ואנטונינוס?

ביאר בספר "חרדים" על התורה, שרבקה הבינה שיש לה שני ילדים, אחד
נמשך לטוב לבתי כנסיות, והשני נמשך לעבודה זרה, והיה הדבר קשה
בעיניה, מדוע צריך לצאת ממנה בן רשע? ואף שגם מאברהם יצא בן רשע,
ישמעאל, משום שכך גזרה חכמתו יתברך, אבל בן זה נולד מהגר ולא
משרה ואם גם מיצחק צריך לצאת בן רשע, מדוע צריך לצאת ממנה, ולא
משפחה כמו שהיה אצל אברהם אבינו?

וזה מה שאמרה "למה זה אנוכי", כלומר מדוע הבן הרשע צריך לצאת
דווקא ממני?

והתשובה שקיבלה משם ועבר היא, שלעתיד לבוא יצא מזרע עשו
אנטונינוס, שהתגייר וזכה להיכנס לגן עדן, כמבואר בחז"ל (עבודה זרה י, ב),
ומאחר ועתידות לצאת נשמות של גרים, הדבר מחייב שורשים קדושים,
ולכן הן צריכות לצאת מרבקה אמנו ולא משפחה.

בענין זה יש להביא מה ששאל גר הצדק, הגרף פוטוצקי, את הגאון
מווילנא, בשעה שסבב ה' אצל אומות העולם, ושאל אותם אם רוצים לקבל
את התורה, השיבו כולם בשלילה. כיצד ייתכן שלא היה לפחות גוי אחד
שרצה לקבל את התורה?

השיב לו הגאון, שבאמת היו גויים בודדים שרצו לקבל את התורה, אלא
שנתנת התורה הייתה לאומה שלמה ולא ליחידים, אלו שרצו לקבל את
התורה זכו שייצאו מהם גרים, והם הגרים שהצטרפו לכלל ישראל במשך
הדורות.

הדברים משלימים את דברי החרדים שכתב, שאותם גרים יצאו מרבקה,
ולכן היתה להם שייכות לקדושה.

ויעתר לו

(2) ויעתר לו

בוקר, מקודם חשוכא והדר נהורא, וכן בכל יום
ויום, ובמיוחד קודם עלות השחר שאז הוא עת
התשכות הגדולה ביותר. וכן בסדר הדורות, כמו
שאחז"ל (אבות פ"ה) עשרה דורות מאדם ועד נח
וכן עשרה דורות מנח ועד אברהם, שכל אותם
הדורות היו מכעיסין ובאין. והיינו שקודם שהתחיל
עולם התקון והאיר אורו של אברהם אבינו, היו כ'
דורות של שיא התשכות שהיו מכעיסין ובאין, ורק
הדר היו נהורא, שהתחיל עולם התקון ע"י אור התסד
של א"א. וכן הוא בכל אדם, שהוצה"ר מגיע אליו
מיד כאשר יוצא לאור העולם, כמ"ד כי יצר לב

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא
ויעתר לו ה'. וברש"י: ויעתר לו, לו ולא לה, שאין
דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק,
לפיכך לו ולא לה. והמפרשים עמדו בזה, שהרי

שניהם בקשו בקשה אחת והקב"ה נעתר לבקשתם,
וא"כ מה המשמעות שהתורה מדגישה כי ויעתר ה'
לו ולא לה.

והענין, דהנה השי"ת הטביע בכל סדר הבריאה
שיתנה באופן של קליפה קדמה לפרי, חשוכא והדר

בא אליו גם היצ"ט, שהוא ג"כ ע"ד מתחילה תשובא
והדר נהורא. ועד"ו גם בעניני עבודת ה', בתחלה
הוא תשובא, כמו שאחז"ל (מוכא ברש"י שמות יט, ה)
כל התחלות קשות מכאן ואילך יערב לכם, שכאשר
יהודי רוצה לזכות בניצוח של אור, הריהו צריך
לעבור מקודם תשכות. וענין זה מוטבע בטבע כל
הבריאה, שכל צמיחה תחלתה העדר היינו רקבון
גרעין הוריעה, ורק אחר ההעדר מתחלת הצמיחה.

וטעם הדבר הוא ע"פ מד"א בספת"ק בטעם
בריאת העולם כי השי"ת הוא הטוב ומדרך הטוב
להיטיב, וע"כ ברא את העולם כדי להיטיב לברואיו,
ועצם הטוב ותכליתו הוא בחי' או תתענג על ה',
מה שיהודי זוכה ומגיע להתענג על ה' וליהנות מזיו
שכינתו, שזהו התענוג האמיתי, וכדאי' במסלת
ישרים שזהו התענוג הגדול ביותר מכל התענוגים
שבעולם. וזהו תכלית הבריאה שיהודי ישיג זאת.
אך כדי שיהודי יוכל להרויח זאת במעשיו, שלא
יהיה נהמא דכיסופא, ברא השי"ת את כל מיני
יצה"ר, שבכל עניני העולם ישנם יצרים אפלים
שיהודי צריך להתייגע להתגבר עליהם, וע"ז
גשתגבר בעבודתו על החשכות, וזכה להשיג מכת
מעשיו את עצם הטוב בחי' או תתענג על ה', וע"כ
צריך מקודם לעמול בחשוכא כדי לזכות בכח מעשיו
להגיע לנהורא.

וענין זה של תשובא והדר נהורא היה ג"כ אצל
האבות הק' שהקליפה קדמה לפרי. שאברהם אבינו
הוליד את ישמעאל קודם יצחק, שטרם האיר אורו
של יצחק יצאה קליפת ישמעאל, וכן אצל יצחק
היה קליפת עשו קודם שהאיר אורו של יעקב. אמנם
יעקב היתה מטתו שלמה ולא היה אצלו ענין הקליפה
קודם הפרי, כיון שאברהם היה אור חדש של מדת
החסד וע"כ היה צריך בבחי' שתצא הקליפה מקודם,
וכן יצחק היה אור חדש של מדת הגבורה, אבל
יעקב לא היה אור חדש, שהוא מדת תפארת הכוללת
חסד וגבורה, שזהו ענין השלמות בעבודת ה'
באחז"ל כאחד, ולכן לא היה צריך לקליפה בתחלה.
וע"כ מציינו שאברהם חפר בארות, וכן יצחק חפר
בארות, ואילו ביעקב לא מציינו שהחפר בארות, כיון
שאברהם ויצחק המשיכו אורות חדשים, שענין
חפירות הבארות הם גילוי אורות מהודשים, ומשא"כ
ל"יעקב הכולל ב' המדות חו"ג ולא המשיך אור חדש.

ועפ"ז י"ל ענין ויעתר לו ה', כי הגה באברהם
אבינו מציינו שהקליפה לא היתה ע"י שרה, וכדי
להוליד את קליפת ישמעאל לקח אשה שאינה הוגנת,
אבל יצחק היה עולה תמימה, ולא תפיץ ליקח אשה
שאינה הוגנת, וכדאי' במדרש (ב"ר סג, ה) שבקש
יצחק, רבש"ע כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן
הצדקת הו'. ורבקה ידעה מזה, והיא בקשה להיפך
שהקליפה לא תהיה ממנה, כי אם מאשה שאינה
הוגנת, כמו שהיה אצל אברהם. והיינו שאף שבקשו

דבר אחד, מ"מ כל אחד בקש שיהיה באופן אחר,
וזהו ויעתר לו ה', לו ולא לה, ששני בניו היו מרבקה
הצדקת.

ו"ל בזה מד"א מהאר"י הק' שישמעאל אין
לו בכלל יניקה מהקדושה, כמ"ד גרש את האמה
הזאת ואת בנה, שאין לו שום חלק בקדושה, אבל
עשו יש לו קצת יניקה מהקדושה. והיינו כיון
שישמעאל נולד מאשה שאינה הוגנת ע"כ אינו יונק
מהקדושה, ומשא"כ עשו שנולד מאשה צדקת ע"כ

יש לו יניקה במשהו מהקדושה. וזהו ענין משאחז"ל
(פדר"א פל"ט) שראשו של עשו קבור במערת
המכפלה כיון שיש לו יניקה קצת מהקדושה.

ובזה יש לבאר ענין ויאהב יצחק את עשו,
שיצחק סבור היה שיעקב ועשו שניהם צדיקים, אחר
שנולדו מאשה הוגנת, וחשב ששניהם הם מצד
הקדושה, אלא שיעקב הוא מדת החסד ועשו הוא
מדת הגבורה, וע"כ ויאהב יצחק את עשו, כיון
שיצחק הוא מדת הגבורה אהב את עשו שסבר שהוא
מינו, מדת הגבורה מצד הקדושה, וכדאי' בזה"ק
(ח"א קלו: ע"ז שכל מין אוהב את מינו. ורבקה
אוהבת את יעקב, כי לה נאמר מאת ה' שני גוים
בבטןך ושני לאומים ממעיך יפרדו, שאחד הוא מצד
הקדושה והאחד מצד הקליפה, וע"כ ידעה כי עשו
הוא מהקליפה.

ועפ"ז י"ל מה שהקשו המפרשים מדוע היתה
דעת יצחק לברך רק את עשו, שאף כי אהב את
עשו הרי ודאי ידע שיעקב הוא איש צדיק תם ויושב
אהלים, ומדוע א"כ לא היה תפיץ לברכו. והבי', כי
יצחק היה סבור שיעקב הוא מדת החסד וע"כ אינו

זקוק לברכה, כי מדת החסד אינה צריכה לברכה,
שבכח מדת החסד להמשיך בעצמה את הברכה. וכמו
שמציינו באברהם מקור החסד, שאמר לו הקב"ה והיה
ברכה, שהוא עצמו יכול להמשיך הברכה מכת מדת
החסד שלו, וא"כ אין יעקב זקוק לברכתו. אבל עשו
צריך הוא לברכה, שמדת הגבורה צריכה לברכה.
וכמ"ד ויהי אחרי מות אברהם ויברך א' את יצחק,
כיון שיצחק הוא מדת הגבורה לכך נצרך לברכה.

ואמנם תכלית רצון ה' היה שיעקב יקבל
הברכות, וכמו שאמרה רבקה ליעקב עלי אתאמר
בנבואה שסופך לקבל הברכות, כיון שהאמת היא
שיעקב בעצמו כלול מחסד וגבורה, וכיון שיש בו
גם מדת הגבורה ע"כ הוא צריך לברכה. ולכן אהב
יצחק את עשו, ע"ד דאי' בספת"ק שהאברים של
האבות הק' היו מזוככים כ"כ עד שמעצמם עשו
את רצון ה', וכיון שזה היה תכלית רצון ה' שיבא
יעקב ויטול ברכותיו, ע"כ נסתבב כך שיצחק אהב
את עשו ורצה להעניק לו הברכות, שזה הביא

ההבדל התהומי בין המהות הפנימית למהות החיצונית של עשו ומלכות רומי

7-2
(4)
גכמ
371

1 הביאור בענין אהבתו של יצחק לעשו נראה, שיצחק ראה שעשו הוא איש שדה ויכול להקהיל קהילות ולהנהיגן כדי לקרובם למקום, וסבר שיוכל גם הוא לעשות כמו שעשה אביו אברהם שהיה מקהיל קהילות וקורא במגול גדול לכל העולם, ולהודיעם שיש קל אחד לכל העולם כמובאר ברמב"ם (פ"א מהל' ע"ז ה"ג), ועל כן חשב יצחק שלזה עשו מסוגל יותר מיעקב שהיה איש תם וישב אהלים. כי עשו כלפי חוץ היה איש בעל יכולת ליצור תקשורת מתאימה ולהנהיג ציבור, אלא שהמהות הפנימית שלו היתה מושחתת ומקולקלת. וזה מה שאמר רש"י (בראשית כו, לד): "עשו היה נמשל לחזיר שנא' יכרסמנה חזיר מיער, החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפו לומר דאן שאני טהור, כך אלו גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים". טכ"ל.

4 והנה מעשו יצאה מלכות רומי, שהיא בעצם גם הכנסייה הנוצרית וכל העולם המערבי. החזות החיצונית של רומי היתה אמנם בעלת ממשל וחוקה, ושמה דגש על פיתוח הערים ויופי, והרומאים אכן בנו ופיתחו עיירות וגשרים ושוקים, אבל הפנימיות - היתה ועודנה - אכזריות ורצח ושבע תועבות. ולכן נמשלה רומי לחזיר כמובאר בגמ' ב"ק (פב, ב) גבי הורקנוס ואריסטובולוס כשהעלו חזיר במקום התמיד: "כיון שהגיע לחצי הקומה נעץ צפורניו בחומה ונזדעזעה א"י ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה", שלבסוף נחרבה העיר ע"י רומי.

6 וכמו כן היא האהבה שעשו אהב את אביו גם היא היתה באופן שטחי, כיון שהיה חסר ביחס הפנימי של האהבה, שהרי לא הלך בדרך אביו.

(5)
123
טכמ

1 ויתרוצצו הבנים (כה, כב). וברש"י: ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות. חז"ל גילו לנו כאן דברים גדולים שאף שכולם יודעים מזה אבל אין לנו שם לזה, וחז"ל גילו לנו סודם ושם של הענינים, - של מלחמת האומות וישראל. אגיד לכם מחשבה ואם כי עתיקה היא. אבל אתם צעירים לימים אתם, טרם תראו ותבינו, לקליטת ידיעה זו צריכים קצת לנסיונות החיים, שמעו נא מחשבה זו ותחי רוחכם, האדם צריך שתהיה לו השקפה מקיפה על העולם, ועל החיים שלו, דברינו אלה הם אחת מההשקפות הנפלאות אשר צריך האדם לידע אותה.

6 כשאני קורא איהו העתקה מעתון ה"שטרמער" (של הנאצים הארורים ימ"ש), הנה גם טרם אקראם יודע אנכי את כל דברי הבלבולים שלהם. אנהנו כבר מורגלים אנו בכל הטענות והשטויות שלהם שאף מלה אחת מהם אינה מתחברת עם השניה, תמיד הננו נמצאים עמהם בגלות, לפני המלחמה היינו תחת רוסיא, וגם שם שמענו כל אלו אותן הטענות עצמן של עכשיו ממש מלה במלה, אותן הטענות עצמן בלי שום שינוי, הטבע של אנשים הוא שמדמים שכל זה חדש הוא, מפני ששוכחים את העבר, האמת היא כי כל אלפי השנים שהננו בגלות, תיכף כשגויים פגשו יהודי, התחילו לדרוש על התלמוד שלנו, יש דורשים לשבת ויש דורשים לגנאי, יש מהפכים לזכות ויש לחובה, וסוף סוף אחרי שעולה בידינו להשתיקם, הנה אחרי עבור איהו שנים אחדות, ושוב אותן הדרשות עצמן, אותם הבלבולים, והטענות שמכבר, וכשעוברים כן על האדם עשרות שנים, ושומע הוא כמה פעמים איך שהם חוזרים על הטענות שלהם, הנה נמאסים הם כבר אף לשומען, והם הטרענים אינם נלאים להשמיען ולחזור עליהן, האם אין זה מן הפליאה והתמיהה היותר גדולה?! ויש להשתומם שמן היות ישראל לעם, מלחמה לאומות עם ישראל, וכל זמן שיש אף רק יהודי אחד בין האומות, תיכף מתגרים בו ומלחמה להם עמו, מה זה ועל מה זה? הלא האומות היו צריכות להתבייש מזה, כולם חוגרים כוחותם וכל מאמציהם להלחם עם שה פוורה, שארית ישראל הנדכאים והסחופים, חרפה וכלימה היא זאת להם.

24 אמנם האמת הוא שהמלחמה היא בלי שום סיבה וחכלית, המלחמה היא טבעית, כשהתרחקנו מהם היו טוענים עלינו שאנחנו הננו "אתה בחרתנו ויקעס", וכשהתחילו ישראל להתבולל ביניהם הנה שוב לא הוטב בעיניהם, בקציה, היהודי הוא לא טוב, והמלחמה עמו היא עולמית. ומה גופא יש לראות כי אין זה פשוט, כל בר דעת צריך להבין שאין זה דבר פשוט. אלא שענינים גדולים רותניים יש בזה, כי הרי מלחמה היא תמיד בעד השגת חכלית דבר מה, וכאן הלא מלחמה היא על לא כלום, אלא מלחמה טבעית היא. כמו אש ומים אשר מעצם טבעם הנה מלחמה עולמית ביניהם, כמו כן מלחמה

(3)

ועיין בחז"ל (ר"ה יט.), שמטרוניתא אחת יעצה להם בואו והפגינה, הלכו והפגינו וצעקו מה נשתנינו מכל אומה ולשון, ומה אתם רוצים ממנו, כי אמנם כן היא האמת, שאין בכל התקפתם נגד היהודים שום תכלית, אלא המלחמה עצמה היא היא התכלית, והאמת הוא כי מהות יצירתם ותכלית מציאות הדברים היא המלחמה שביניהם, כי מלחמה זו היא לעולם, ועד שיבא משיח לא תפסק, כי זהו מציאות, ובעלי המלחמה הם ישראל ואומות.

ועוד מה שצריך לידע ולהבין בזה כי המלחמה היא עמוקה ונוראה מאד, ושכלית מלחמתם הוא לעקור ולשרש ביצתן של שונאי ישראל, לאבדם ולכלותם בתכלית, ואין לנו במה לקדם ולהודות על חסדיך ית', בידענו הנוראות של המלחמה, ולולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם וגו', שכל מחשבותם רק בזה איך לשרש ולכלות שם ישראל ח"ו, ולא דוקא מעוה"ז אלא אף מעוה"ב, והראיה מהגזירות שגזרו עלינו על תורה ומצות, אשר זהו באמת עיקר סוד ענינים —

לאבדנו מן העוה"ב, ואם כי הם אינם יודעים ואינם מבינים כלל מהו עוה"ב, אבל המשכיל מבין שזהו עיקר ושורש מלחמתם, לעקר ולשרש משני העולמות, מעוה"ז ומעוה"ב.

ומה נפלאו דברי חז"ל שהגדירו לנו כל המלחמה הגדולה הלזו המקיפה כל ימות עולם עד האחרית, תיכף מתחילת יצירתם של יעקב ועשו, בדברים אלו, שהיו מתרוצצים ומריבים בנחלת שני עולמות, והבן כי הדברים עמוקים.

מאבק עשו ויעקב - מאבק לדורות

תולדות ה'תשס"ה

המאבק הנצחי המתחולל בין יעקב לעשו, התחיל עוד טרם לידתם בעודם ברחמה של רבקה אימם:

"ויתרצצו הבנים בקרבה"

המילה "התרצצות" מרמזת על המאבק אשר לדברי חז"ל ימשך עד ביאת משיח צדקנו. כך מצטט רש"י את חז"ל בפרשת וישלח על הפסוק:

"ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ורגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה"

ופירש רש"י חז"ל:

"שלא היה דעתו לילך אלא עד סוכות, אמר, אם דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו והוא לא הלך. ואימתי ילך? בימי המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וכו'"

הנפתולים התמידיים בין יעקב ועשו לאורך הדורות ממחישים את הכלל היסודי של חז"ל, "מעשה אבות סימן לבנים". אבותינו מעצבים את גורלינו למשך כל הדורות. מפגש בין יעקב לעשו איננו רק מפגש בין שני אישים אלא התנגשות בין שתי אומות, בין עם ישראל לאדום, בין ירושלים לרומא, בין תרבויות שונות זו מזו, ובין שני עולמות אשר הפער ביניהם עצום ואינו ניתן לגישור.

חז"ל אומרים:

"קיסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמין. ישבו שתיהן אל תאמין, חרבה זו וישבה זו תאמין שאין אחת מתמלאת אלא מחורבן חברתה."

היחס ביניהם הוא יחס של עליות וירידות. כאשר עם אחד עולה, השני בהכרח יורד מדרגה, ואחד מהם תמיד יעמוד בראש, בתחרות

(6)
סע

16

(7)
ש' מאק'
8' מאק'
313

(4)

נסה לבחון פנים שונות במאבק הזה, ונשווה לתכונותיהם של האישים אשר אתם התחיל הסיפור. כזכור הכל התחיל עוד טרם לידתם. מובא בפסוקי דברי אליעזר" תיאור דרמטי על הפסוק "מכרה כיום את בכורתך לי".

"אמרו כשהיו יעקב ועשו במעי אמו א"ל יעקב לעשו - אחי, שני עולמות לפנינו העולם הזה והעולם הבא. העולם הזה יש בו אכילה ושתיה ומשא ומתן, לישא אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אין בו כל המידות הללו. רצונך, טול אתה העולם הזה ואני אטול העולם הבא, שנאמר מכרה כיום את בכורתך לי כאותו היום שהיו בבטן אמו. מיד כפר עשו בתחית המתים, שנאמר הנה אנכי הולך למות. אותה שעה נטל עשו חלקו העולם הזה ויעקב נטל חלקו העולם הבא"

הבה נבחן את תכונותיו של עשו. כאשר רבקה היתה בהריון נאמר לה בנבואה:

התורה מספרת לנו את סיפור מכירת הבכורה כדי להמחיש לנו את השוני התהומי בין אישיותו של יעקב וזו של עשו. באותה תקופה היתה הבכורה כוללת גם כהונה ובכל זאת מתייחס עשו לבכורה כחסרת ערך ובוז לה. רבקה הבינה שעשו אינו יכול להוביל את מורשת אברהם אבינו כ"גברא ערטילאי" החי בהעדר רוחניות. אורח חייו של עשו הוא אורח חיים של סיפוק תאוות מייד, וחשיבה לטווח קצר. כאשר אין צרכיו מסופקים הוא הופך במהרה למשועמם ומתוסכל. עייפותו של עשו היא תוצאה של מלחמה תמידית והתמודדות עם המרכיבים הטבעיים של העולם. באותו יום בו הגישו את סעודת ההבראה לאחר הסתלקותו של אברהם אבינו כתוב:

"וַיבֹּא עֶשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיִף. וַיֹּאמֶר עֶשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטֵנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה כִּי עָיִף אָנֹכִי"²⁶

במדרש²⁷ מובא שבאותו יום ביצע עשו חמש עבירות מזעזעות. ואומר המדרש שבאותו יום אמר לו נמרוד שהוא - נמרוד - הוא המושל בשדות וביערות וקם עליו עשו והרגו. בפסוק מופיעים שני ביטויים בעלי משמעות בולטת.

"הלעיטני" כמו שמסביר רש"י, "אפתח פי ושפוך הרבה בחוכו"; ביטוי המתאים יותר לצורת האכילה של גמלים וכדו'. התיאור הוא של אדם העומד לפנינו עצבני ומותש, שאותו מכנה הרמב"ן "זולל וסובא". מחשבתו היחידה היא סיפוק רעבונו הגרגרי וברגע זה של טירוף הוא מוכן אפילו למכור את בכורתו - נכס שערכו בלתי מוגבל - עבור גזיד עדשים.

"נא" ביטוי שפירושו - עכשיו ללא דחיה. צרכיו ויצריו של עשו דורשים סיפוק מידי ואינם יכולים להמתין. אין הוא בעל חזון בסיסי ואין הוא חושב על ההשלכות העתידיות של מעשיו וכל רצונו הוא סיפוק מידי ללא דחיה. התורה ממחישה לנו את אופיו עם השימוש בלשונות פעל ברצף, "ויאכל, וישת, ויקם, וילך, ויבז עשו את הבכורה".

1 פרשת הברכות ליעקב ולעשו עדיין תמוהה כעינינו. לאחר כל ביאורי המפרשים אנו תמהים ושואלים: אף אם היה עשו צד את אביו בפיו ומקיפו בשאלות: אבא, היאך מעשרין את המלח? היאך מעשרין את התבן? ועם כל האהבה הגדולה שרחש יצחק לעשו, — כיצד עלה על דעתו למסור את כל הברכות לעשו ולא להאציל שום ברכה לבנו הקטן, ליעקב איש תם? כיצד מתפרשת פליאה עצומה זו? אפילו כהו עיני יצחק ולא ראה ברעתו של עשו, כלום לא היה יעקב בכחית בן וזכאי לברכה אף הוא? ואלמלא רבקה שעמדה בפרץ והערימה, היה יעקב יוצא בלא ברכה. הייתכן?

2 אולם התעמקות בפרשת הברכות, אנליזה תורנית והגיונית עשויה לשפץ אור על כל הענין. ולא פרשה זו בלבד מתבהרת ומתלבנת, אלא דמויותיהם של יעקב ועשו נגלות עלינו כהיותן כממל ודגומה לכל הדורות. אנו רואים בהן לא רק דמויות לשעתן בלבד, אלא דמויות המתגלות מזמן לזמן במהלך ההיסטוריה האנושית, במאבק התמידי בין כוחות שונים בעולם. נעיין בפרשה ונראה את השתלשלות המאורע, ומתוך כך נעמוד על הכוונה שבדברים. יצחק אבינו לא נתכוון כלל להעניק את כל הברכות לעשו, ולא להניח ליעקב כלום. מדרך העולם, והוא מנהג קדום, אף מושגת בתורה, שנגדל הבית הוא הראש, והמפרנס והדואג לצרכי אנשי הבית. מכאן דין הבכורה — גדול הבית כאפטרופוס ומכלכל עניניהם ומוכתם. יצחק, כשעמד למסור את הברכות כיוון למנהג הקדום, שמקבל הברכות הוא הנאמן, המיטיב והדואג לזולתו, המשפיע ממונו לכל הבית, המשגיח שהברכה תתקיים וכל בני הבית ייהנו הימנה.

3 בשל התחפשותו של עשו, היה יצחק בטוח שאין בלבו של עשו אלא טובת זולתו. "כי ציד בפיו", עשו צד את אביו בפיו, לפיכך סבור היה יצחק שעשו צדיק הוא, מדקדק במצוות, מכבד אביו — והכיצד לא יאהב את יעקב, אחיו הצעיר, התם? "הוי גביר לאחריך", — הרי כאן בפירוש שפע שיהנו ממנו כל האחים, ולדעתו של יצחק מסוגל היה עשו טוב-העין לפקח על עניני המשפחה ולהיות אפטרופוס על נכסי האב. אולם רבקה שומעת בדבר יצחק על עשו בנו. וילך עשו השדה לצוד ציד להביא" (אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל, רש"י). רבקה יודעת את עשו. כרי לה שאין הוא דואג לאחרים. ואם הברכות יימסרו לו — לא ייהנה מהן יעקב אחיו. ולא רק שעינו של עשו צרה בטובתו של יעקב, אלא עתיד הוא לעמוד כנגדו ילשול ממנו כל ברכה. אם יהיה עשו בעל הברכות בעולם, לא יהא מקום ליעקב כלל, כמעשה שהיה בקין, שביקש לגרש את הבל מעל פני האדמה, כאמרו, "כל הארץ שלי היא" (מדרש). ורבקה מפצרת ביעקב: "ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך. לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדי עזים טובים" (טובים לך וטובים לבניך, מדרש). וכשתקח את הברכות, יטיב גם לך וגם לעשו אחריך!", ואעשה אותם מטעמים איכך כאשר אהב". ומתי אהבת יצחק אם לא להיטיב לעולם יצלו? וכשיברך אותך יתקיים רצונו להנחיל טובה וברכה, וכל השמים ומשמני הארץ, לך ולעשו.

4 אולי ימושני אביו והייתי כעיניו כמתעתע!" — אין בלבו של יעקב תככים ומרמה. הוא הולך בדרך הישר. אלא שעם כל תמימותו וצדקתו, הוא עומד על הסכנה שבדבר. אין הוא יכול לעשות שקר בנפשו. אין בו הכח להונות ולהעמיד פנים. כל מה שהוא עושה אינו אלא לשם האמת והצדק, בלי צפיה למתן שכר. יעקב איש חלק, וכיצד יעמוד לפני אביו במקום אחיו, זה שראוי להיות נאמן על הברכות יותר מאחרים? "אולי ימושני אביו" — אם אבא יבדוק צדקתי ותומתי, היאך אוכל

1 הנפעמה של יעקב — "עלי קללתך, בני!" האב יריח רמ בנדיך, הוא יכיר תומת לך ויעמוד על יושר מדותיך. בהכרה זו יעקב עומד לפני אביו ואומר: "אנכי עש בכורך!" — אני ועשו אחד! רצוני לזכות גם לעשו, הריני למלא שליחות, ושלוחו של אדם כמותו — "אנכי עשו בכורך", ויאמר: ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'". המשפיע לאחרים משול לשדה שריוח נודף. יצחק הרגיש שעומדת לפניו דמות השופעת שפע טוב, כריח שדה אשר ברכו ה'! וברכת ה' היא ברכה לעולם כולו. "הוי גביר לאחריך — שנרכתך ברכתם"; "מברכך ברוך" — אתה תהיה מחויק ברכה. וזה נתקיים בזרעו של יעקב: כלי מחויק ברכה לכל העולם ולכל הדורות.

2 "אני בנך בכרך עשו" — דוק בלישנא ותמצא שיעקב כא בלשון "בנך". כאילו כל הדרושות אך לעצמו ולמוכתו אלא אמר: "אני עשו בכורך" — אני, הבכור, בא לקבל את ברכת הבית. אבל עשו בא בלשון "בנך", כאילו אין ליצחק בן אלא הוא. כנגד התפרצותו של עשו, יצחק אבינו יושב נדהם וזתה: "בא אחיך במרמה (בחוכמתא, תרגום) ויקח ברכתך!" — מה אתה נרעש, עשו בני? הלא לקח יעקב ברכתך, לך ולמוכתך! הרי הכמתתיו: "מברכך ברוך!" אבל עשו זמ דותוב: "הלא אצלת לי ברכה!" — אי אפשר בברכה מידי יעקב!

3 "הברכה אחת היא לך, אבי?" וכי סבור אתה, אבא, שברכה אחת ושוה היא לשנינו? — הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל" — דוק בלישנא ותמצא שליעקב נאמר: "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ", ולעשו: "משמני הארץ יהיה מושבך", כלומר — כבר מוכנים לך משמנים על ידי יעקב, ולך אפוא מה אעשה, בני? "וישמום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו" — אין עשו מיצר ודואג שמא חיסר יעקב מהברכה המגיעה לו, לעשו, אלא משום שזכה יעקב לקבל חלק בברכה! על כך עינו צרה ולבו סר וזעף, ולעולם לא ינוח מועפו.

4 כך נגלים עלינו יעקב ועשו בהיסטוריה: יעקב, ככל מה שפא יוצר ובונה הוא דורש תקנת העולם, טובת האומות, שלום המדינות; ואילו עשו, כרשעתו עומד: "הברכה אחת היא לך, אבי?"

5 אולם, והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך". מהו עולו של יעקב בעולם אם לא צדק, רחמים, משפט ושלוש? ועשו מתכוון לפרוק עול זה מעל צוארו. וככל תקופה ותקופה, כשעשו פורק מעליו עול זה, הרי "תריד" — הוא גורם לירידה ורוחנית.

6 כיום אין מדינה בעולם אלא מדינת ישראל, העומדת בזרועות פתוחות לקבל גולי ישראל, הנעים ונרדים, הנדרסים ונאנחים. ואין שטח ככל כדור הארץ המלא ריח השדה אשר ברכו ה', כמדינת ישראל.

1 הנפעמה של יעקב — "עלי קללתך, בני!" האב יריח רמ בנדיך, הוא יכיר תומת לך ויעמוד על יושר מדותיך. בהכרה זו יעקב עומד לפני אביו ואומר: "אנכי עש בכורך!" — אני ועשו אחד! רצוני לזכות גם לעשו, הריני למלא שליחות, ושלוחו של אדם כמותו — "אנכי עשו בכורך", ויאמר: ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'". המשפיע לאחרים משול לשדה שריוח נודף. יצחק הרגיש שעומדת לפניו דמות השופעת שפע טוב, כריח שדה אשר ברכו ה'! וברכת ה' היא ברכה לעולם כולו. "הוי גביר לאחריך — שנרכתך ברכתם"; "מברכך ברוך" — אתה תהיה מחויק ברכה. וזה נתקיים בזרעו של יעקב: כלי מחויק ברכה לכל העולם ולכל הדורות.

2 "אני בנך בכרך עשו" — דוק בלישנא ותמצא שיעקב כא בלשון "בנך". כאילו כל הדרושות אך לעצמו ולמוכתו אלא אמר: "אני עשו בכורך" — אני, הבכור, בא לקבל את ברכת הבית. אבל עשו בא בלשון "בנך", כאילו אין ליצחק בן אלא הוא. כנגד התפרצותו של עשו, יצחק אבינו יושב נדהם וזתה: "בא אחיך במרמה (בחוכמתא, תרגום) ויקח ברכתך!" — מה אתה נרעש, עשו בני? הלא לקח יעקב ברכתך, לך ולמוכתך! הרי הכמתתיו: "מברכך ברוך!" אבל עשו זמ דותוב: "הלא אצלת לי ברכה!" — אי אפשר בברכה מידי יעקב!

3 "הברכה אחת היא לך, אבי?" וכי סבור אתה, אבא, שברכה אחת ושוה היא לשנינו? — הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל" — דוק בלישנא ותמצא שליעקב נאמר: "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ", ולעשו: "משמני הארץ יהיה מושבך", כלומר — כבר מוכנים לך משמנים על ידי יעקב, ולך אפוא מה אעשה, בני? "וישמום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו" — אין עשו מיצר ודואג שמא חיסר יעקב מהברכה המגיעה לו, לעשו, אלא משום שזכה יעקב לקבל חלק בברכה! על כך עינו צרה ולבו סר וזעף, ולעולם לא ינוח מועפו.

4 כך נגלים עלינו יעקב ועשו בהיסטוריה: יעקב, ככל מה שפא יוצר ובונה הוא דורש תקנת העולם, טובת האומות, שלום המדינות; ואילו עשו, כרשעתו עומד: "הברכה אחת היא לך, אבי?"

5 אולם, והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך". מהו עולו של יעקב בעולם אם לא צדק, רחמים, משפט ושלוש? ועשו מתכוון לפרוק עול זה מעל צוארו. וככל תקופה ותקופה, כשעשו פורק מעליו עול זה, הרי "תריד" — הוא גורם לירידה ורוחנית.

6 כיום אין מדינה בעולם אלא מדינת ישראל, העומדת בזרועות פתוחות לקבל גולי ישראל, הנעים ונרדים, הנדרסים ונאנחים. ואין שטח ככל כדור הארץ המלא ריח השדה אשר ברכו ה', כמדינת ישראל.

חיינו של יעקב רצוף בסטיות ועיקולים ומהמורות בדרך, ולא קו ישיר ובטוח. "ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים". ובכל זאת מנסה עשו טוב, "ויאמר עשו אציגה נא עמך" וכו', גם אני יכול לנווט את ספינתי באטיות וביתור על העכשווי. לזה עונה יעקב שהפער כל כך תהומי שאין טעם לנסות.

בחברה המודרנית אין סבלנות לטווח ארוך. החיים מבוססים על תרבות ה-pronto (מיד) ולא על ה-manyana (מחר). תלמידים צעירים לעיתים חושבים שיש בידם אמצעים לקצר את הדרך להיות תלמיד חכם. דרכי קיצור אלו שבטווח הקצר נראים כמוצלחים, למעשה מסנוורים וחוסמים את הדרך לגדלות אמיתית בתורה אשר נקנית רק ביגיעה ובסבלנות. ההיסטוריה היהודית רצופה עיקולים וסיבוכים והדרך לנצח ישראל איננה אחרת מאשר צעד אחר צעד בבחינת "אני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני" באמונה ובמסירות נפש ולא בצעדי הריצה של עשו אשר הם בבחינת "נא" עכשוויות.

הבה נלמד את המסרים והלקחים מיעקב ונזכה בהקדם ובכל התחומים להתגשמות של "ועלז מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

ויעקב איש תם ישב אהלים כה, כו

בתרגום רבי יונתן בן עוזיאל מתרגם: "ויעקב גבר שלים בעובדו ומשמש בבית מדרשא דעבר תבע אולפן מן קדם ה'". - ויעקב איש שלם במעשיו ומשמש בבית מדרשו של עבר דורש הוראה מלפני ה'!

מדברי התרגום הללו - אמר הגאון רבי חיים שמואלביץ, ראש ישיבת מיר - אנו למדים מהו עיקר שבחו של יעקב אבינו, שכן התורה אינה מונה כאן את מידותיו או צדקותו אלא עיקר שבחו הוא שהיה משתוקק תמיד לדבר ה'!

חכורני - הוסיף רבי חיים וסיפר - בימי נעורי כאשר למדתי בישיבת גרודנא, נסעתי פעם לכמה ימים לשיבת נובהרדוק אל דודי הגאון רבי אברהם יפה'ן ששימש בה כראש ישיבה.

בהגיעי לנובהרדוק בקשתי מדודי שיראה לי מיהו הבחור הטוב ביותר בישיבה.

הראה לי דודי בחור אחד ואמר: זהו ה"עמקן" הגדול ביותר בישיבה! לאחר מכן הראה לי בחור אחר ואמר: זהו המתמיד הגדול ביותר בישיבה! על בחור נוסף אמר לי: זה הבקי הגדול ביותר בישיבה!

ומי מכולם - שאל הנער חיים את דודו - הוא המובחר שבישיבה? רואה אתה את הבחור היושב שם בפניה ולומד בהתמדה? - שאל ראש הישיבה - זהו בחיר הישיבה!

ומדוע זה לא הראית לי אותו עד עכשיו? - שאל הנער חיים את דודו - מדוע כאשר מנית בפני את הבחורים ומעלותיהם לא מנית לי כלל את הבחור הזה?

בחור זה - אמר ראש הישיבה - שונה הוא משאר כל הבחורים בכך שהוא המשתוקק הגדול ביותר לשמוע ולקבל דברי תורה! משום כך הוא בחיר הישיבה וסופו שיהיה גדול בישראל!

יודעים אתם מיהו אותו בחור? - שאל רבי חיים את תלמידו - אותו בחור לא היה אחר מאשר הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי, ה"סטייפלער"!

10

11
דקלום
לשון
עז
ה' ע

(7)

אמר אנכי במקום עשו לזכורה, כי בשגיל הזכורה לה ימקד לנצח את עשו לכן היו הזכורות ראויות
 ליעקב במקומו שכבר לקח מנוח הזכורה והוא מכמו זה, כי הזכור מכמו של הזכור והוא כמו
 ועומד במקומו. שהיה המלאך כשהיה מדבר עם הנביא היה אומר אני ה', וכן הנביא כשהיה מדבר
 עם ישראל, ומסרם מלאכו המלאך ליעקב אנכי האל בית אל, כי ידבר בלשון שלימו, ולזה
 אמר יעקב אנכי עשו זכור, שאילו אמר אנכי עשו בלבד היה דבור בלתי אמתי, ומפני זה הזכיר
 זכור כי בנסת הזכורה הוא במקום עשו, וכן כשאמר לו ימקד האלהים זה בני עשו השיב אני. לא
 אמר אני עשו אלא אני כלומר אני הוא שאהיה לך לנצח, עכ"ל. ולפי מנוחם סודו לשון זכור
 האבות, שלא בלבד שלא הוליד שקר מפיו אף גם זאת עשה לעורר דעת אביו לשום אל לז שהזכיר
 הזכורה ומעט וזאת לגורלו. והוא זה, אי משאמר לשון אנכי ולא לשון אני, כי משאל הזכיר מלת
 זכר, כי משאמר לשון אני, וזאת הדברים כי יש הבדל בין מלת אני למלת אני.
 מלת אני שוללת האומר ומלת אני שוללת גוף אשר (כמנוחך לעיל לך לך כדו ז' ע"ס אני ה'
 אשר הולאחיד), ואם היחה דעת יעקב להוליד שקר מפיו כדי לרמות אביו היה לו לומר מלת אני,
 כי זה לא היה כ"א הודעה על שאלת מיי אחת להודיע האלו, אבל תלייה לזכור האבות להכפיל
 דעת השקר והדברים, מפיו ולזה היה שנים באמרו אנכי עשו, כי במלת אני נתן הכפול לעצמו
 אשר ע"ז העורר שקר בלב אביו על אמת אמרי שיו, כי כל האולה לשקר ולרמות את אביו הלא
 ישנוור מאל שיו ולשונו בלתי הוליד זכור דבריו אף מלת אחת אשר מונס יתעורר לז השנוע
 להסתפק באמתות הדברים, כי במלת אנכי שהיא תלילת גוף אשר שלל בתחלת תשובתו לאמר,
 שהמדבר לפניו כעת הוא עשו ולא איש אחר, ובכונס עשה כן והשכיל בדבריו, כדי לעורר דעת
 אביו ולהכניס בלבו שקר באיש הוודע לפניו; ואפשר שבאמת מזה נתעורר ימקד אל האמתות;
 ובכונה זו הקדים ג"כ עם העלם לשם האחר, כי הדרכי הלשון להקדים תמיד עיקר המכוון ולאחר
 סופו (כמנוחך לעיל ע"ס והנה נן לשם האמת), ואם היחה כונת יעקב להכניס ולרמות את
 אביו, היל להקדים עם האומר ולומר זכור עשו, לפי שהזכורה תכשיהו אל הזכורה והיא סבה
 אל תחלה, אמנם לא כן עשה זכור האבות אשר שיו ולשונו והקדים עם העלם כי הוא העיקר
 לפי המכוון מנוח, להוכיח על עול גופו שעימד במקום עשו, והזכורה נעשת מנוח, לכן אמר
 מלת זכור, ולזה השמיט יעקב ג"כ מלת זכר כמו שאמר עשו, כי אז היה משמעות דבריו היותו
 זכור המולד ואין זה אמת; זכר זה אמר קורא משכיל בין לשון שאמר עשו אני זכר זכור עשו
 וזין לשון שאמר יעקב אנכי עשו זכור, ובתחלה חך השתמר יעקב בהשכל ולהוליד שקר, ומיד
 דברו באמת שהיה אביו יוכל להסתפק באיש העומד לפניו.

12
 מ
 זכור
 וזכור

שלמות באה מהתגברות על החסך

1 כל מדה באה אל שלמותה רק כשאדם עומד בנסיון של הפכה.
 שלמות הקדושה היא דוקא באכילה לשם שמים, כנ"ל. ושלמות
 האמונה והבטחון נבחה בעמידה בנסיון הגדול של "בועת אפך תאכל
 לחם", באופן הנ"ל. אלה הם הנסיונות הגדולים ביותר, והם המבררים
 בשלמות עד גמירא את מדרגת הצדיק.
 6 בזה מתיישבת קושיא גדולה המתעוררת כשמתבוננים במדתו, במעשיו
 ובנסיונותיו של יעקב אבינו ע"ה. הלא הוא הוכתר בתורה הקדושה בתואר
 "איש תם", וכבעל מדת האמת בשלמותה (תתן אמת ליעקב). ואם כן,
 למה הוצרך כמה פעמים בחייו להשתמש לכאורה, במדת הערמה? כך
 מצינו בבכורה ובברכות - "ויעקבני זה פעמים"; ואחר כך בהתעסקו
 עם לבן בענין המקלות; וגם אמר על עצמו "אם לרמאות הוא בא, גם
 אני אחיו ברמאות" (רש"י ויצא כ"ט י"ב). אך לפי מה שביארנו לעיל
 הענין ברור, כי יעקב אבינו בא לידי שלמות מדת האמת רק על ידי
 זה שמו השמים זימנו לו נסיונות של מעשים שמפאת צורתם החיצונית
 היו נראים כהפך האמת. הוא עמד בנסיונות אלה והתגבר על השפעת
 הצורה החיצונית, ועשה את המעשים ההם בכונה טהורה, רק למען
 האמת, ולשם עבודת הש"ת. על ידי נצחונות נפשיים אלה טיפה את
 מדת האמת שלו עד תומה, עד אשר זכה בשיא שלמותה, שאין יד אדם
 משיגה, כמתנה משמים ("תתן אמת ליעקב"). לו ולזרעו לדורותיו
 ("שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב").

13
 ראש
 לראש
 154:6